

PESNIK SVOJEGA ŽIVLJENJA

(Ob smrti Pavla Golie)

Fran Albreht

Ob grobu Ivana Cankarja je Oton Župančič, bolešno razvnet, vzkliknil: »Mene obiskuje smrt v prijateljih!« Taka in podobna čustva navdajajo najbrž marsikaterega, če ne vsakega starejšega človeka, ko gleda, kako kruto se redčijo vrste njegovih vrstnikov, znancev in prijateljev, kako postaja on sam čedalje bolj samotni in osamel, čedalje bolj sirotin in zapuščen. Ta kljujoča bolečina je vrtala tudi v meni, ko smo spremljali pesnika Pavla Golio na njegovem poslednjem popotovanju proti njegovemu večnemu domovanju na Žalah. Iz motno valujočega morja spominov, ki niso mogli in še zdaj ne morejo najti besed, pa je brez prestanka vstajal živi lik nekoga, ki je ne samo pel, temveč dejansko živel pesem svojega življenja.

To je bil Pavel Golia, pesnik, kapitan, direktor drame, kakor se je sam označil. Toda, kar je še več: prijatelj! Ali, kar je morda največ: sobojevnik — vitez neznane garde! Vitez v neviteških časih krivic in nasilja, laži in prihuljene zahrbtnosti, plemič brez plemiškega patenta dedne krvi, pač pa po globokem notranjem zvanju svojega duha, svoje krvne človečnosti. Viteška borba naših tedanjih in zdanjih dni pa je: boj za pravico brezpravnih, za svobodo nesvobodnih.

Ko svet potaplja v podlosti se, v laži,
z žerjavico, ki vnela bo milijarde
v neuklonljivih srcih, bde na mrtvi straži
samotni vitezi neznane garde.

Toda pravo in prvobitno pesniško poreklo Pavla Golie sega v davnine. Izhaja iz rodu tistih starodavnih potujočih viteških pevcev, trubadurjev in minnesängerjev, kot so bili na primer Bertrand de Born ali Ulrich von Lichtenstein in drugi. Njihova pesem, opevajoča ljubljeno ženo, njene čare in njeno lepoto (Frauendienst), je lahkotna, iskriča in duhovita, utrinek trenutka in hipnega navdiha, improvizacija. Nekaj teh potez je razodevala pesem mladega, »blodnega in nemirnega« Pavla Golie ob njegovem nastopu v slovenski javnosti tik pred prvo svetovno vojno. Ta sveža, temperamentna, včasih rahlo cinično-humorna pesem je vzbujala pozornost ob tedanjem mlajšem pesniškem rodu, ob mnogo obetajočem mlademu Antonu Debeljaku in prav tako mnogo obetajočem mlademu Pastúškinu-Budalu ter ob tedaj

še nepreglednem in neopredeljivem delu nekoliko starejšega Alojza Gradnika. Pozornost je vzbujala tudi zaradi tega, ker je bilo iz nje razločno čutiti izrazitega duha, strumnost in kavalirstvo nekega posebnega stanu — oficirja. Res, Golieva zgodnja pesem (»Njegova žena« idr.) ima na sebi mnogo črt, ki so podobne najboljšim pesniškim prispevkom v tedanjem dunajskem satiričnem listu »Die Muskete«, kamor so pisali zvečine oficirji in pripadniki avstro-ogrske armade. Ta »oficirska« pesem je vtisnila svoj stanovski pečat tudi Golievemu starejšemu stanovskemu tovarišu, pesniku R. Maistru, ki poje v neki pesmi: »Le star upnik brez pardona / spremil me je do vagona, / ko sem tožen se poslavljal« ... Ta pesem je bila prežeta z duhom fin de siècle, z duhom, iz katerega je rasla mlada nemška, posebno dunajska, pa deloma tudi slovenska moderna literatura. Zato je učinkovala Golieva pesem precej novo in svojsko tudi ob tedanji visoki in zreli umetnosti kakega Župančiča in Cankarja, čeprav ju seveda ni dosegala. Kajti ta svojskost je postala šele z leti zorenja in rasti izrazitejša in vidnejša, dasi je tudi tedaj slovenska kritika še ni opazila in je le-ta še pozneje, ko je bil Golia kot poet že precej formiran, še vedno govorila o nekih »polu-pesnikih«, kot da je to neki poseben izum in species.

Vojna je usodno posegla v Goliev pesniški in človeški svet. Njegov življenjski aspekt se je razširil in poglobil. Življenje v Rusiji je mladega poeta približalo ne samo gledališkemu življenju in snovanju ter najvidnejšemu umetniškemu ustvarjanju ruskih tvorcev, temveč tudi življenju nasploh. Iz igrivega, trubadursko nadahnjenega oboževalca raznih Ester in Renée, raznih Magdalen in grešnic-svetnic je zaorila »Pesem poljan«, pesem, ki v jeklenih, blokovsko mogočnih ritmih zajema ruske revolucionarne pohode, ko so se v ognju in krvi utirala nova pota človeštvu. Da se je ta v bistvu nevojaški vojak, ta oficir z »mečem nekrvavim« z vsem srcem pridružil tem pohodom, je razumljivo samo po sebi.

Tako je Pavel Golia pozneje, ko je izšel iz visoke šole življenja in revolucije, med obema vojnama rasel, zorel in dozorel v lik, ki ga poznamo danes. Pesnik, kapitan, direktor drame! Pesnik je prenesel svojo ljubezen do svojih »princes« in »eks-princes« na vsa živa bitja, na živalski in rastlinski svet, na ribice in kanarčke, celo na prezirane »krote«, na smreke, bore in hraste, na ptice, zarje, vetrove in gozdove. Ohranil je lahкотnost in zvonkost svojega, na videz tako zlahka lijočega mu verza, a v pesmih iz osvobodilne vojne, v baladi o nesrečnem doktorju Kantetu in v baladi o pohorskem bataljonu je našel poln in zrel izraz svoje oblikovalne umetnosti. Dasi nevojak po duhu in naravi, je vendarle ostal oficir vse življenje. Kot tak je napisal svoj znameniti

»Marche funèbre« in svoj bohemsko razbrzdani »Manifest«. Kot častnik-poet ne pozna hinavščine in izmikanja pred samim seboj, izpoveduje se iskreno in neustrašeno, tako da včasih rad celo pesniško pretirava svoja negativna nagnjenja, samo da izrazi prezir svoje samo-svoje osebnosti do družbe in njene zlagane konvencije in šablone. Kajti »vsestranost je moj trpki dar«, pravi v pesmi »Izpoved«, ki je ponosna priča njegove visoke samozavesti. To občutljivo in ponosno samozavest seveda tani in žali vsako nepriznavanje, neupoštevanje in omalovaževanje. Zato se oglasi v njegovih stihih kdaj pa kdaj tudi trpka zagrenjenost, ki pa jo najčesee zakrije z vedrim humorjem. Vedrost in humor, ki se ne vdaja žalosti in obupu in ne vrta v globine lastnih prepadov in protislovij, pa je druga, redka in dragocena lastnost Pavla Golie, pesnika in oficirja, z redko izjemo njegove prve natisnjene pesmi »Žalostni večeri«, ki kažejo triindvajsetletnega mladeniča že kot zrelega poeta. Poleg razigranih, nekoliko prelahkih in površinskih improvizacij (»Gostilna za vodo«), ki jim dajeta ceno zvonkost in melodioznost, pa so v njegovem delu vzorci čiste lirike trajne vrednosti, kot sta pesmi »Poznam roko« in »Stepa« ter nekatere njegove najosebnejše pesmi (»Nikolaj Pavlovič«, »Kes«), emocionalne in pretresljive. Strastnost, barvitost in pevnost »Balade o grehotni fregati« ali »Smrti albatrosa« izpričujejo in potrjujejo pesnikovo mnogoobraznost in resnično vsestranost.

Kot kapitan Drame poveljuje Pavel Golia nad trideset let osrednjemu slovenskemu dramskemu gledališču ter vodi barko njegovih usod z bistrim pogledom krmarja in izkušenega smerodajalca mimo prenekaterih čeri, neizbežnih zastojev in spodrseljajev proti visokemu cilju, ki ga nekateri označujejo kot evropeizacijo slovenskega gledališča. Praktično delo v gledališču Golio nujno pritegne k lastnemu, izvirnemu dramskemu snovanju, pa celo k režiji. Toda to dramsko delo, ki z izjemo nepretenciozne veseloigre »Kulturna prireditve v Črni mlaki« zvečine ni izšlo v tisku, je danes še nepregledno in neocenljivo. Najljubeznivejše, najprikupnejše in najplemenitejše strani svojega bistva pa je Pavel Golia razvil kot pisec mladinskih iger, s katerimi je iz leta v leto zalagal svoj repertoar ter polnil gledališče vsako nedeljsko popoldne z mladimi človeškimi bitji, ki so strme in so-doživljajoče uživala sočne sadove pesnikove razgibane, žive in domiselne fantazije, njegovega humorja in njegove pogosto aktualistično priostrene satire od »Petrčkovih poslednjih sanj« preko »Jurčka« do »Sneguljčice«. Res, šele z Golievo mladinsko igro je ta svojevrstna, marsikateremu resnemu ustvarjalcu teže dostopna literarna zvrst aa

našem odru in v naši književnosti polno zaživela ter še danes nima enakovrednega nadaljevalca in oblikovalca.

Iste prikupne, ljubeznive in očarljive lastnosti svoje narave kakor v svojih mladinskih igrah je pokojni pesnik razodeval tudi kot človek, v javnem, družabnem in zasebnem življenju, pa bodisi kot sopivec in sobesednik za okroglo mizo penatov, svojih duhovnih sobratov, »vitezov neznane garde«, ali pa v intimnejši družbi med štirimi očmi. Vedno častnik-pesnik-svetovljan. Ta vedri »admiral dolgih plovb«, kakor je s humorjem včasih imenoval samega sebe, ta »esenca izobilja«, kakor se naziva v svoji »Izpovedi«, ni stiskaško varčeval s svojimi darovi, ampak jih je razsipno delil znancem in neznancem. Bil je davni brat Prešernovega »bratca« Andreja. Živel je polno, bujno, pesniško življenje. In kakor je Štefan Zweig tri take heterogene zgodovinske osebnosti, Casanovo, Stendhala in Tolstoja, krstil kot pesnike svojega življenja, bi se podobno dalo reči tudi o njem. Tudi Pavel Golia je bil pesnik svojega življenja. Njegovo življenje je bilo v popolni skladnosti z njegovo pesmijo.

Resnično, prezgodaj je še in presvež je ta grob, da bi mogli razčlenjati in analizirati, tehtati, meriti in vrednotiti. Eno pa, sodim, drži: Kakor se je Pavel Golia s svojo pesmijo, s svojim delom v gledališču in za gledališče, posebno pa s svojim delom za mladi rod, z dovolj vidnimi črkami zapisal v zgodovino slovenske kulture, tako ali še neizbrisneje se je vtisnil v spomin in srce svojih sodobnikov, svojih številnih znancev in prijateljev.